

Komîsyona Yekîtiya Ewrûpayê

Belge I:

RAPORA PERYODÎ SER PÊŞVA ÇÛYÎYÊN TÏRKÎYÊ DÎ RÊYA ENDAMETÎYÊ DA

B. Krîterên Endametîyê

1. Xurtkirina dîyaloga sîyasî û krîterên sîyasî

(...)

Tirkîyê peymanên sernetewî û ewropî ên giring, wekî peyman(Pakta) înternasyonal di derbara mafên sîyasî û hemwelatîti da, peyman li ser mafên sosyal û aborî û protokola şeşan ya Konvensiyona Ewrûpa ratifîze kiriye.(...)

(...)

Boyî rakirina qedexeya li ser weşanên radyo û televîzyon û dersdayîna bi zimanê xêrî tirkî gav hatine avêtin. Lê reformên di vî warî da, di pretîkê da hîn tîna xwe nenimandine.(...)

1.3. Mafên Meriva û Parêztina Hendikanîyan

(...)

Tirkîyê Ji sala 1999 an vir da gelek peymanên sernetewî yên di derbara mafên meriva qebl kiriye: Peymana (Pakta) Yekîtiya Milletan (YM) di derbara mafên sîyasî û hemwelatîti, Peymana YM li ser mafên aborî, sosyal û çandî (lê bi êhtiraz), Protokola 6a ya Konvensiyona Ewropî bo parêztina mafên meriva û azadîyên bingeh (EMRK) bi mebesta rakirina cezayê kûştinê, Peymana YM li ser rakirina her çeşid

rasîzmê, Peymana Ewrûpa ya di derbara mafên zarokan da. (...)

(...)

Tirkîyê (...) peyman çarçive bo parêztina hendikanîyê netewî (...) hîn îmze nekiriye.

(...)

Li gora agahdarîya fermî, li Tirkîyê, li gora peyman Lozanê tenê hendikanîyên ne Muliman hene. (...) Lê li Tirkîyê, Kurd jî tevê, grubgelên ("Volkgruppen") din jî hene û divê mafê wana yê parêztina nasnameya zimanî û çandî di çarçiveya huquqa sernetewî da bê dîtin. Ji ber vê jî, êhtirazên ku Tirkîyê daniye ser peyman (Pakt) YM di derbara mafên sîyasî û hemwelatîti da û ser mafê perwerdeyî û mafên hendikanîyan li ser bingeha peyman YM boyî mafê aborî, sosyal û çandî dê bibin sedemên tahlîyan. Guman heye ku, van êhtirazan li hemberî pêşvaçûyîyên teze û pozîtîf û gavên nû di derbara parêztina hendikanîyan da wekî asteng bèn bikaranîn. (...)

Di warê parêztina mafên çandî da, ji sala 1999 an vir da, pêşvaçûyîyên giring pêk hatin. Bi guherîna makqanûnê qedexeya li ser zimanên xêrî Tirkî hate rakirin.(...) Li hember van pêşvaçûyîyan dîsa jî li ser bikaranîna mafên çandî qeydûbendê giran hene.(...)

(...)

Di qanûna helbijartinê da hîn tu guhêrîn çênebûye, ango hendikanî ji ber astenga %10 nikanin bi partîyên sîyasî di parlemanê

da bèn temsîlkirin. Bikaranîya zimanê xêrî Tirkî, ji partîyên sîyasî ra hîn qedexa ye. (...)

Belge II:

BEYANNAMEYA KOMÎSYONÊ JÎ KONSEY Û PARLAMENA EWRÛPAYÊ RA

Tewsiyên Komîsyona Ewrûpa Di Derbara Pêşvaçûyîyên Tirkîyê Li Ser Rêya Endametîyê

2. Nirxandina li ser bicîhanîna krîterên sîyasî

(...)

Tirkîyê peyman û biryarên dadigehên sernetewî ên bijarte êpêy pejrandiye. Mînak, rakirina cezayê kûştinê û azadkirina kesên ku ji avûrûyê îfadekirina ramanê ceza xwaribûn. Herçiqas di pretîkê da hen tengî hebin jî, Tirkîyê bo hemwelatîyên Tirk azadiyên bingeh yên ramanî û civandinîyê pir berferêh kiriye. Civatîya sîvîl bi rûmet bûye. Qedra mafên Kurdan yên çandî her diçe tê zanîn. Sazûmana awarte li her derê rabûye û herçiqas li herêma başûrê rojavayê Tirkîyê dijwarî hebin jî, pevajo normalîyê dewam dike.(...)

(...)

Di warê reformên sîyasî da, Tirkîyê, xasma di saye gûhêrîyên di makqanun û qanunan da yên ku li gora hevalbendîya endametîyê pêwîst bûn, gavên giring avêtine. Lê li hemberî vê, qanuna komela û qanuna ceza ya nû hîn nehatiye qebulkirin.(...)

(...)

Tirkîyê sewa bicîhkirina van reforman, di pretîkê da pir li ber xwe dide. Lê dîsa jî, gerek e, bicîhkirin û berferêhkirin bidome. Xasma, "politîka sifir-tolerans" di derbara berterefkirina eşkençê û ezîyetê û pîtkirin û bicîhkirina biryarên di derbara azadiya ramanî û olî û

mafên jina, sendikayan û hendikanîyan da.

Li ser bingeha pêşvaçûyîyên di pêvajoya reforman da, û eger qanunên kêr jî bèn qebûlkirin, komîsyon di wê bawerîyê da ye ku Tirkîyê krîterên sîyasî bi awayekî berbaş bi cîh anîye û destpêkirina danûstandinên endametîyê tewsiye dike.

3. Nirxandina pirsên ku bi endametîya Tirkîyê va girêdayî

(...)

Guman heye ku, ji ber encama faktorên wekî hêjmara nifûs, mezinahîya welêt, cîhê wî yê coxrafî û potensiyala wî ya aborî, ewlekarîya sîyasî û leşkerî endametîya Tirkîyê ji ya yên berî wê cûda bibe. Bi vekirina rêya endametîyê pêwendîyên navbera Tirkîyê û cîranên wê, dê li ser prensîba lihevhatinîyê ya ku Yekîtiya Ewrûpa li ser ava bûye, baştir bibin.(...)

(...)

Tirkîyê di nav dewreke bi gûhêrîyên kûr ra derbas dibe. Pê ra, nêrîn û taybetên merivan jî dê zûbizû bèn gûhêrîn.(...)

Tirkîyê dikane bibe modeleke giring ya welatekî ku, piraniya rûniştvanên wê Musliman in, lê li nixê bingehî ên wekî azadî, demokrasî, dadî xwedî derdikeve û qedra mafên meriva û azadiyên bingeh dizane.

(...)

Vekirina danûstandinên endametîyê dê hewldanên Tirkîyê di warê xurtkirina aborîya makro û şixûlandina sermîyanê, mezinbûna aborî û pêşvaktina sosoyal bipekîne. Di bin van mercan da, divê bê payîn ku, li Tirkîyê bera hundurî ya brut bi ser ya navînnîrxê YE keve.(...)

(...)

Herçiqas encamên lêkolînên di vî warî da hevûdu negrin jî, divê bê payîn ku li pêy endametîyê, koçberên din jî ji Tirkîyê werin

YE. Divê meriv bide berçavan ku demeke dirêj, bi rêya tedbîrên parêzîyê, ber li dijwarîyên ku bi ser bazara kar ya YE bên xwarê, bê girtin.(...)

4. Alikarî û xurtkirina pêvajoya reforman li Tirkîyê

Pêwîst e ku bicîhkirina reforman bêrawestandîna bê domkirin.(...)

(...)

Pêwîstiya pîtkirin û berferehkirina reformên ramyarî di warê rehetkirina rewşa li herêma başûrê rojavayê welêt û tevî vê tedbîrên boyî çêtirkirina rewşa aborî, sosyal û vegera peneberan û herweha gerentîkirina maf û azadiyan bê bendûqeyd ji Kurdan ra.(...)

6. Geşkirina diyaloga navbera Yekîtîya Ewrpayê û Tirkîyê

Diyaloga derbarê hen aliyên pêwendîyên di navbera YE û Tirkîyê da bê geşkirin. (...)

(...)

Divê cûr bi cûr forum bên lidarxistin û tê da merivên ji welatên YE û ji Tirkîyê bên ba hev, serbest û vekirî li ser tirs û tahlîyan dîtînen xwe ji hev ra katkin. Mijarên wekî cûdatîyên olî û çandî, problemên koçberîyê û yên di derbara mafên hendikanîyan û terorîzmê da li wir werin mineqeşekirin. Di vê diyalogê da, gerek e rola mezin sazîyên sîvîl bilîzin û YE ji alîkaryê bide wana.(...)

7. Encam û tewsiye

(4) (...)

Komîsyon meşandina stratejîyeke li ser sê lîngan pêşniyar dike. Hevkarî di warê xurtkirin û alîkarî dayîna pêvajoya reformên li

Tirkîyê, xasma di warê bicîhanîna krîterên Kopenhagê, lingê yekem e. (...)

(5) (...)

Ger dijraberîyekî giran û domdar li hember prensîbên azadî, demokrasî, dadî û rêza ji mafên merivan û azadîyên bingeh yên ku hîmen Yekîtîya Ewrûpayê ne, pêk bê, Komîsyon dê rawestandîna danûstandînen endametîyê tewsiye bike. Konseya Ewrûpa divê di derbara vê tewsiyê da bi raya piranîyeke qualîfîze biryar bide.

(6) (...)

Lingê duyem yê stratejîyê di derbara birêvabirina danûstandînen endametîya Tirkîyê da ye. Danûstandînen endametîyê dê çarçîveya konferensa hukumeran da bên meşandin. Di konferensa da, gerek e ku endamê YE gîşt beşdar bibin û biryar bi raya gîştan werin dayîn. (...)

Pêdank(îlawe):

Encamên Rapora peryodî li ser Tirkîyê

(...)

Di derbara pîrsa parêztîna hendikanîyan û bikaranîna mafên çandî da, boyî ku qedexeya li ser zimanê kurdî û li ser zimanên din bê rakirin, maqanun hat guhêrtin. Li başûrê rojavaya Tirkîyê çend dbistanên zimanê kurdî hatin vekirin. (...)

Divê gavên di derbara mafên çandî da hatina avêtin tenê wekî destpêk werin pejrandin. Xasma di warê weşana radyo û perwedeya bi zimanên hendikanîyan da pir astengî hene. (...)

Têbinî: Ev beşên raporê ji nûsxeyên bi zimanê elmanî ji alî Nuh Ateş ve hatine wegerandin ser kurdî.